

GALERIJ
VAN
BEROEMDE NEDERLANDERS

UIT HET TIJDVAK VAN

Frederik Hendrik

AFBEELDINGEN VAN
HERMAN TEN KATE & W. P. HOEVENAAR

BESCHRIJVINGEN VAN
MR J. VAN LENNEP

UTRECHT,
L. E. BOSCH EN ZOON

Eerbiedig opgedragen

AAN

ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID

Prins Frederik der Nederlanden

DOOR DE UITGEVERS

Inhoud

Lijst van intekenaren	5
Frederik Hendrik	12
Pieter Pieterszoon Hein	25
Jacob Cats	32
Johan Pieterszoon en Diederik Sweelinck	37
Gerardus Johannes Vossius	44
Willem en Joan Blaeu	53
Pieter Corneliszoon Hooft	59
Laurens Reael	66
Maarten Harpertszoon Tromp	74
Hugo de Groot	82
Joost van den Vondel	93
Nicolaas Pieterszoon Tulp	101
Witte, Corneliszoon de With	106
Jan Janszoon Starter	111
De dochters van Roemer Visscher	119
Caspar van Baerle	129
Leonardus Marius	135
Rembrandt van Rijn	141
Jan van Galen	150
Constantijn Huygens	155
Jan Adriaenszoon Leeghwater	160
Paulus Potter	165
Jacob van Kampen	170
Anna Maria van Schurman	176
Jan Steen	181
Jan Evertsen	186
Bartholomeus van der Helst	191
Biografie Van Lennep, Ten Kate en Hoevenaar	195

Frederik Hendrik

Herman ten Kate, F^l Steend. P. W. v. d. Weijer, Utrecht.

Zo vaak als wij in de geschiedenis een tijdvak ontmoeten dat met de naam van een bijzonder persoon wordt aangeduid, zullen wij tevens bevinden dat de man, naar wie het heet, wel een deel van zijn glorie ontleent aan dat tijdvak, maar dat ook wederkerig de stralenkroon, die zijn schedel omgeeft, haar glans op hetgeen hem omringt terug doet schitteren: en noch de eeuw van Perikles, noch die van Augustus, van de Medici of van Lodewijk XIV, hadden die namen ontvangen, indien zij die ze droegen, niet door eigen verdiensten, door eigen grootheid hadden uitgeblonken. De stelling welke wij hier als van algemene toepassing vooruit zetten, geldt dan ook waar sprake is van de eeuw van Frederik Hendrik. Van het tijdvak, dat zijn naam draagt, was hij zelf niet het minst merkwaardig, niet het minst glansrijk verschijnsel.

Wil men het hier aangevoerde door bewijzen bevestigd zien, men lette in de eerste plaats op de omstandigheden welke zijn geboorte, zowel als op die welke zijn komst aan 't Staatsbewind vooraf gingen en vergezelden.

Zijn geboorte - de levensbeschrijver van de Prins De la Pise noemt haar: "een Oostelijk morgenrood, uit het Noorden aanbreekende tussen bliksemstralen en donkere onweersvlagen" - :de moeder van Frederik Hendrik had, na een kortstondig huwelijk, haar eerste man in de Sint-Bartelsnacht door het moordstaal zien vallen, en, ten tweede male gehuwd, heeft zij nauwelijks de moedervreugde gesmaakt, of de gruwzame aanslag van een dweper maakt haar ten tweeden male weduwe. Zijn vader, nauwelijks hersteld van de wond, hem toegebracht door Jauregui, het verlies van zijn zeer dierbare Charlotte nauwelijks hebbende proberen te vergoeden door het aanknopen van een vierde huwelijksband met Louise de Coligny, sterft door de kogel van Geraerds. De wieg van de onnozele zuigeling vertoont zich aan ons oog als bedolven in 't bloed van een vader en in de tranen van een radeloze: daarbij, de zaken in schijnbaar wanhopige toestand, het vaderland door tweedracht, verdeeldheid en wantrouwen geschokt, door de benden van een dappere, listige en zegevierende vijand van alle kanten bestookt, verstoken van verdedigingsmiddelen, van de hulp van bondgenoten, en, wat meer zegt, van bekwame krijgshoofden, en niet anders tegemoet ziende dan een zekere val.

Indien zo treurig niet, hachelijk genoeg stond het met de Republiek geschapen, toen Frederik Hendrik de teugels van 't bewind aanvaardde. Niet glorievol als de vroegere waren de laatste krijgstochten van Maurits geweest: de voorspoed, die zijn wapenen voor de aanvang van het Twaalfjarig Bestand bestendig had vergezeld, bleek, na de hervatting van de vijandelijkheden van zijn zijde te zijn geweken. Wat erger was, binnenlandse onenig-

heden, die wrange vruchten, die doorgaans, in tijden van rust, uit de hoorn des overvloeds stromen en de smaak van het goede en gezonde fruit bederven, hadden de Staat verzwakt: veerkracht, moed en eensgezindheid hadden plaats gemaakt voor flauwmoedigheid, achterdocht en wantrouwen; bij de vijand daarentegen, zich fier verheffende op de voordelen, door hem behaald, en in 't sterke Breda een prooi ziende die hem niet kon ontgaan, herleefden de stoutheid en overmoed van vroegere dagen: weer straalde het uitzicht, dat hij nauwelijks meer had durven koesteren, het uitzicht op de herovering van de afgevalen Gewesten, hem tegen in een niet verwijderd verschiet: en in Europa begon het denkbeeld veld te winnen dat het Bourgondische kruis, nu in de Spaanse opstandelingen opgestoken, de Nederlandse Leeuw de kop te pletter slaan en de pijlbundel zou verbreken, met zo veel moeite en zorg tezamen gesnoerd.

En toch, de onheilspellende voortekenen, die de beide aangeduide tijdstippen uit Frederik Hendriks leven kenmerkten, worden beide reizen door de uitkomst gelogenstraft. Na de dood van Willem de Eerste waren het de kloekheid en 't beleid van Oldenbarnevelt en 's Lands Regenten, die de Spanjaard beletten zijn voordeel te vervolgen; terwijl, spoedig daarna, de heldendegen van Maurits de krijgskans ten enen male keren deed: na de dood van Maurits was het Frederik Hendrik zelf die, als Veldheer, de wankelende fortune herstelde, de vijand staande hield niet alleen, maar hem overal van de Vaderlandse bodem terugdrong, en als Regent de partijen tot rust wist te brengen en de verdraagzaamheid, door zijn vader gepredikt, ten nutte van handel, nijverheid en kunsten te doen heersen.

Het ligt niet in ons doel hier een levensgeschiedenis van Frederik Hendrik te schrijven: dat leven is te algemeen bekend dan dat het nodig zou zijn er een korte schets van te geven, en, wilden wij er omstandig over uitweiden, wij zouden de grenzen overschrijden, ons gesteld. Het zijn alleen de belangrijkste bijzonderheden uit dat leven die hier in herinnering moeten gebracht worden, om nader de aanspraken te staven welke zich Frederik Hendrik op de erkenning van de landgenoten en de eerbied van allen verworven heeft.

Geboren op de 29 januari 1584, ontving de zoon van Willem van Oranje en Louise de Coligny, bij de doop, de verenigde namen van twee doorluchtige voorvaders, Frederik, Koning van Denemarken en Hendrik, Koning van Navarre. Toen laatstgemelde ook de kroon van Frankrijk verwierf en daardoor een rang onder de Soevereinen van Europa, hoger dan die van de Deense Koning, werden 's Prinsen namen omgezet, en hij een tijd lang Hendrik

Frederik geheten, hoewel hij later zijn oorspronkelijke naam van Frederik Hendrik terugnam. Te Leiden en te Parijs zijn wetenschappelijke opleiding zowel als die van edelman genoten hebbende, leerde hij op veertienjarige leeftijd zich tot krijgsman vormen in de school van zijn doorluchtige broer, die school, waar zo velen onder de edelste, ja onder de soevereine Huizen van Europa, hun zonen heenzonden, om zich te oefenen in de kunst van de oorlog, gelijk zij daar op wetenschappelijke gronden in praktijk gebracht werd. Geen jaar verliep er, of de jeugdige Vorst had bij Bommel de vuurdoop ontvangen, en niet lang daarna was het strand van Nieuwpoort getuige hoe hij zich, in moed, in onverschrokkenheid, in vertrouwen op hogere bijstand, de waardige zoon van een onvergetelijke vader toonde. Nauwelijks achttien jaren oud, neemt hij voor Grave, waar een zware wond de generaal Vere op 't ziekbed neerwerpt, het bevel over, door deze gevoerd, en de halve maan, door hem veroverd, is het eerste pand dat de fortuin hem schenkt van de roem die hij zich als stedenwinnaar zal verwerven. Twee jaar later hebben de Staten het winnen van Sluis vooral aan hem te danken. In 1605 geeft hij nieuwe blijken van zijn verachting voor 't gevaar, in die moorddadige slag bij Mulheim, waar hij, zeven uren achtereen, tegen een overmachtige vijand, de ongelijkste kamp uithoudt, alleen met Marcelis Bax in 't dichtste van de vijandelijke drommen de kloekste weerstand biedt aan zijn talloze belagers, en, als door een wonder aan dood en gevangenschap ontkomen, de dag nog zegepralend ten einde brengt. Voor Breevoort, voor Rijnberk, voor Venlo, en eindelijk te Erkelens, waar hij binnendringt en zijn volle neef, die gevreesde Graaf van de Bergh, overwint en gevangen met zich voert, overal onderscheidt hij zich op roemruchtige wijze, totdat het Twaalfjarig Bestand hem belet, voor 't ogenblik nieuwe lauweren in de strijd voor het Vaderland te plukken; maar nauwelijks is de tijd voorbij, ter verademing aan Nederland geschonken, of hij keert naar 't oorlogsveld terug en voert zijn gevreesde wapenen tot voor de poorten van Brussel.

Tot hiertoe had Frederik Hendrik zich de roem verworven van een wakker krijgsoverste, die de hem opgedragen taak met onversaagd beleid wist te verrichten, en daarbij het voorbeeld van persoonlijke dapperheid aan anderen wist te geven. Maar voortaan zou hij tonen dat de bekwame aanvoerder van afdelingen ook legers gebieden kon en de lessen der wetenschap, in de oefenschool van zijn broer opgedaan, in praktijk brengen op een wijze die Europa met verbaasdheid en bewondering het oog op hem zou doen vestigen. De overmeestering van Grol in 1627 leverde daarvan het eerste voorbeeld. In zo korte tijd waren de werken voltooid, welke die vesting bedwingen moesten, en toch zo volkomen bestand tegen alle overval, dat, naar de

getuigenis van deskundige tijdgenoten, nimmer, zelfs onder Prins Maurits niet, een arbeid verricht was, elks bewondering zozeer verdienende.

*Toen klonk de blijdschap op met zegekloeke helder
Uit vruchtbare Betuwe, en het strijdbare land van Gelder,
Uit Zutphen, Deventer, uit Doesburg, Kampen, Zwol
En alle plekken, wie 't veroveren van Grol tot rust strekte.*

Maar was, door het bemachtigen van Grol, aan de Oostelijke Gewesten een kwellende doorn uit het vlees gerukt, de landen, aan de boorden van Waal en Maas gelegen, konden nog geen rust genieten zolang 's-Hertogenbosch,

*Die oude en nooit gewonnen stad,
Gewoon te zwaaien 't oorlogsvendel,
Die sleutel was en grenzen grendel,
En trots als Brabants pijler stond,
En Holland scheidde en Brabants grond,*

in handen van de vijand bleef: en het was dus voor deze stad dat de Prins, in april 1629, zijn legertenten neersloeg. Ieder weet hoe meesterlijk ook dit beleg bestuurd, en met welke volharding het werd doorgezet. Geen inval van de Spaansen in de Veluwe, zelfs niet de val van de tweede stad van het Sticht, die zich aan de krijgsmacht van Montecuculi overgaf, niets was in staat Frederik Hendrik te bewegen de aangevangen arbeid op te geven of zelfs voor een ogenblik te staken, en een glansrijke uitkomst bekroonde dan ook zijn pogen, toen, op de 14de september van 't zelfde jaar, de oude Hertogstad haar poorten voor hem opende.

Wat echter 's Prinsen roem als stedendwinger voltooide, was de overmeestering van Maastricht in 1632. Ongelooflijk klonk door Europa de maar, hoe Frederik Hendrik, met een leger van nauwelijks 23.000 man, in zes weken tijds, een der sterkste vestingen die men kende had kunnen bedwingen, in weerwil dat zij verdedigd werd door een talrijke en moedige bezetting, en dat drie vijandelijke legers, die tezamen ruim 60.000 geoefende soldaten telden, aangevoerd door beroemde Veldheren, als Gonsales van Cordua, de Markies van Santa Croce en de Grave van Papenheim, al hun krachten inspanden tot ontzet van de stad. Geen legerhoofd, zo werd nu algemeen erkend, had vóór Frederik Hendrik in zulke volkomenheid de kunst verstaan belegeringswerken derwijze in te richten dat zij, aan de buitenzijde tegen de aanvallen ook van een overmachtige vijand verschanst, die ten spijt, aan de

Pieter Pieterszoon Hein

Herman ten Kate, F¹ Steend. P. W. v. d. Weijer, Utrecht.

Pieter Pieterszoon Hein opent de rij van doorluchte zeehelden waar het tijdvak van Frederik Hendrik zich op beroemt. In 1578 te Delfshaven uit eenvoudige burgerlieden geboren, had hij reeds vroeg het zeemansbedrijf gekozen, aan menige verre tocht, aan menige zee-triomp deelgenomen. Maar het was niet alleen door zijn vlugheid in 't want, of door de onversaagdheid waarmee hij de enterbijl zwaaide, dat hij zich onderscheidde; het was ook door die stipte en strenge plichtsbetrachting, die van een vroom gevoel, het was door die ijver en die oplettendheid, die van een weetgierig en schrander brein getuigen. Was het wonder dat hij de opmerkzaamheid wekte van zijn meerderen, en eerlang ook hun genegenheid en achting? Was het wonder dat, op een tijd toen in Nederland ware verdiensten niet vruchteloos naar de gelegenheid zochten om aan de dag te komen, Piet Hein gelijk tijdgenoot en nageslacht hem bij voorkeur noemden niet voor de mast bleef, maar al spoedig, als stuurman, als schipper, als commandant van een eskader in dienst kwam?

In 1623 treffen wij hem aan als Viceadmiraal bij de vloot, door de West-Indische Maatschappij uitgerust en waarover Jakob Willekens als Admiraal gebod. Men hechte intussen niet te veel aan die titel van Viceadmiraal. Dan alleen duidde die titel een rang aan bij 't Zeewezen, wanneer hij gevoerd werd krachtens een aanstelling bij een van de Admiraliteiten. Voor 't overige gaven de benamingen Admiraal, Viceadmiraal, Schout-bij-Nacht, doorgaans alleen de betrekking te kennen welke iemand tijdelijk, bij een zeetocht, op een vloot, zelfs op een smaldeel, vervulde. Ja, al gold het een koopvaardijvloot, of ook maar een drietal tezamen varende schepen, dan werd, zolang de reis duurde, hij, aan wie het hoofdbestuur was opgedragen, Admiraal genoemd: die de voortocht gebod heette Viceadmiraal, en die over de achterhoede of 't achterste schip 't bevel had, Schout-bij-Nacht. Was men aan wal teruggekeerd, dan legden zij, die deze titels gevoerd hadden, ze af om eenvoudig weer Kapitein, Schipper of Stuurman te heten. Met dit al werden niet zelden voor hen die tijdelijke kommandementen over bijzondere uitrustingen de eerste aanleiding om hen later een werkelijke aanstelling bij 't Zeewezen te bezorgen. Zij behoefden daartoe zich slechts te onderscheiden, en, in een tijd toen maar zelden een schip zijn reis over zee volbracht, zonder een vijand ontmoet te hebben, was daartoe, als wij reeds aanmerkten, gelegenheid genoeg: vooral bij Oost en West-Indische Maatschappijen. Haar zee-macht was de kern waaruit de meeste bekwame zeelieden voor 's Lands vloot ontsproten, de kweekschool, waarin de beroemdste zeehelden gevormd en opgeleid werden. Het was door de verheffing van zulke wakkere mannen als die in de dienst van de Compagnieën een onschatbare onder-

vinding opgedaan en alle denkbare gevaren getrotseerd hadden, dat 's Lands zeemacht een zedelijke kracht bekwam, welke zij tot die tijd niet bezeten had. Na deze uitweiding, niet onnodig wellicht om bij sommige lezers een misverstand weg te ruimen, dat zich lichtelijk voordoet, keren wij tot onze schets terug.

Het doel van de onderneming, van welke wij thans gaan gewagen, en dat zelfs aan de Vlootvoogd, naar de gewoonte van die dagen, eerst in volle zee, door het openen van de lastbrief van Bewindhebbers bekend mocht worden, was het bemachtigen van de Allerheiligen Baai op de kust van Brazilië. Op de 8ste mei 1624 had de vloot de plaats haar bestemming bereikt. De baai was verdedigd door een sterkte, die de ingang bestreek, en door enige Portugese schepen. Maar Willekens achtte, om het geschut van de sterkte tot zwijgen te brengen, en de schepen te vernielen, drie van zijn vaartuigen genoeg, mits Piet Hein die gebod. Veertienhonderdveertig man werden aan wal gezet: meer zou Allart Schouten niet behoeven, om de stad Sint Salvador te winnen. Het vertrouwen van de Admiraal werd niet beschaamd. Terwijl Schouten de stad binnenrukt en er rijke buit behaalt, maakt Piet Hein zich meester van de schepen die in de baai liggen, en van de menigte koopwaren welke zij bevatten: en, met roem bedekt keren de Vlootvoogden naar het Vaderland, Joan van Dorth als bevelhebber over de veroverde vesting achter latende.

Twee jaren later werd aan Piet Hein, nu als Admiraal, het bevel gegeven over een vloot, uit acht grote schepen en vijf jachten bestaande. Na gedurende enige weken met afwisselende fortuin in de West-Indische zeeën en langs de Barbaarse kusten gekruist te hebben, zeilde onze Vlootvoogd nogmaals naar die baai, die, sedert zijn vertrek, ten gevolge van het sneuvelen van Van Dorth en van het verwaarlozen van het bewind door zijn opvolgers, weer in handen van de Portugezen gevallen was. Het was in januari 1627 dat Piet Hein voor Sint Salvador verscheen, onder het geschut van welke stad zesentwintig grote en tweeëntwintig kleine, doch alle sterk bemande en welgewapende schepen lagen, die Spaanse of Portugese vlaggen voerden. Door zulk een macht en bovendien door een kustbatterij van tweeënveertig stukken verdedigd, meende 's Konings Stadhouders, Don Diëgo Louis de Oliveyros, tegen elke aanval gewaarborgd te zijn: maar hij had er niet op gerekend dat, bij de Hollanders van die dagen, een hunner schepen er, in doorslag, drie van de vijand voor zijn rekening nam. Piet Hein geeft de zijnen het voorbeeld: hij zeilt tussen het vijandelijk Admiraal- en Viceadmiraalschip in, ankert op een musketschot van de stad en opent zijn vuur aan beide zijden.